

EKONOMİ POLİTİK

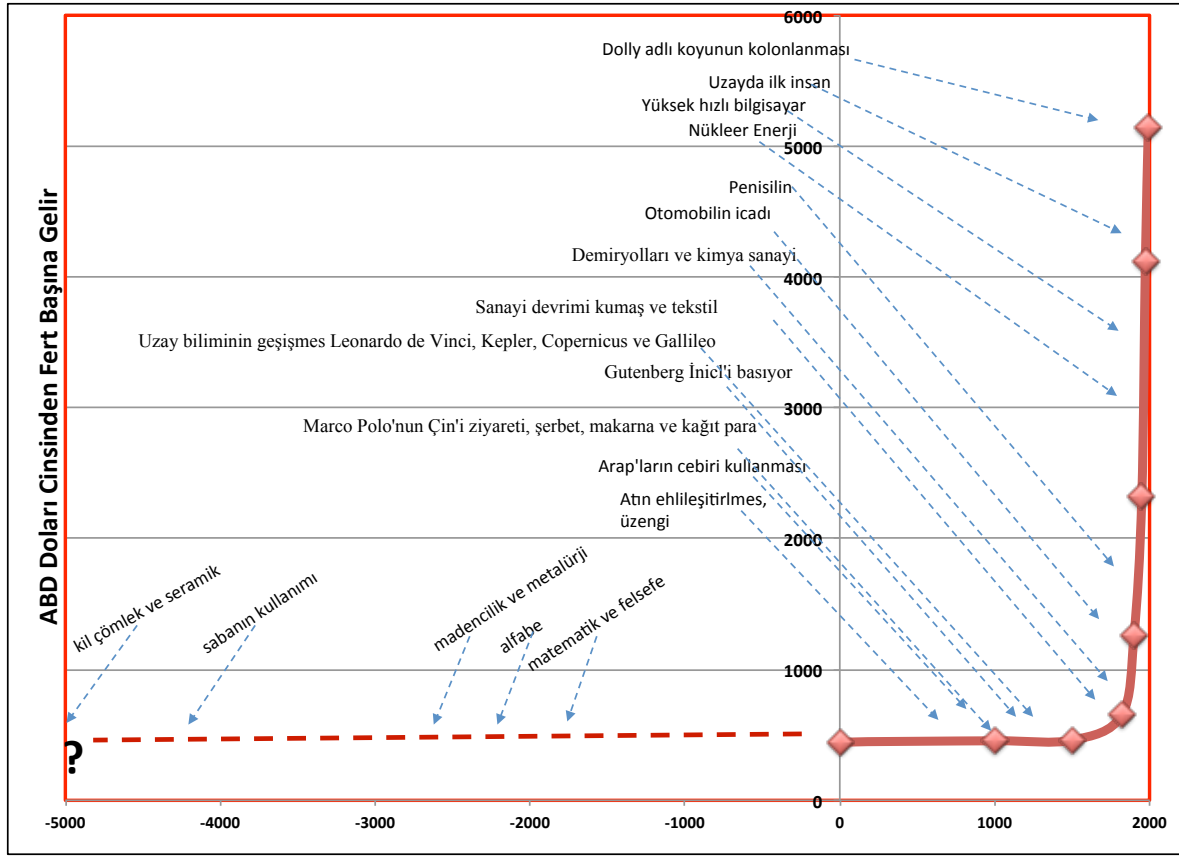
Erinç Yeldan, 30 Aralık 2015

Cumhuriyet Bilim ve Teknik İçin

İnsanlık tarihinin milattan önce 50.000 civarında başladığı tahmin ediliyor. *Homo sapiens*'in evrimi ise gezegenin üzerinde canlı yaşamının başlangıcını da hesaba katarsak 3 milyar yıldan beri sürüyor. İnsan evrimine ilişkin ilk kayıtlar, 2002'de Çad'da bulunan fosillerden bildiğimiz gibi 7 milyon yıl öncesine dayanıyor. Arkeologların *homo ergaster* dediği ilk insan benzeri türler bundan 2 milyon yıl sonra ortaya çıktı. Bizim doğrudan atamız *homo sapiens*'in evrimi milattan önce 130.000 yılına gidiyor.

Milattan önce 20.000'li yıllarda son buzul çağı geride kaldı, yepyeni bitkiler ve hayvan türleri ortaya çıktı. Bu dönemden sonra insanlık tarihinde yeni sıçramalar gerçekleşti. MÖ 8.000 yıllarında gerçekleşen *tarım devrimi* ve 15 ile 16. yüzyıllarda *Yeni Dünya*'nın keşfi ile Amerika kıtasının kolonizasyonu dönemlerinde olduğu gibi. Ama yine de, kökeni önce feodal dinamiklere, sonra da *13. Yüzyıl boyunca gerçekleşen uzun ticaret dönemine* giden sanayi devrimi başlayana kadar, insanlık tarihinin büyük bölümünde insanlar ancak *geçimlik* koşullarda yaşadılar.

İnsanlık tarihin büyüme evreleri ve bu sürece tanıklık eden önemli icatlar aşağıdaki şekilde kısaca özetlenmekte. Şekil başlangıç tarihi olarak *Anno Domini*'yi ya da başka bir deyişle '0' yılını alıyor. Ama bu tarihten önceki yıllar da insanlık tarihine ilişkin önemli dönüm noktaları bakımından gösterilmiş bulunuyor. Uzun 13. Yüzyıl ticaret dönemi ve uzun 16. yüzyıl sanayi öncesi birikim döneminin başını çektiği teknolojik yenilik dönemleri ve büyük devletlerin oluşumu 1820'ler civarında ekonomik büyümede bir patlamaya neden oldu.

1820'yi izleyen yıllarda bizlere zenginlik ve çeşitlilik sunan bir tarih var. Ama bu konjunktürde atlanmaması gereken önemli soru şudur: “Sanayi devrimi niçin Avrupa’da gerçekleşti?” (özellikle de İngiltere’de); ve “Niçin 18. Yüzyılın sonlarında?”

Kolaycı bir yanıt, sanayi devrimi öncesinde teknoloji ve bilimsel bilginin olması gerektiği ve bunların da o dönemde yalnızca Avrupa’da bulunduğu savı şeklindedir. Avrupa, 16. yüzyılda başlayan Rönesansı izleyen dönemlerde önemli icatlarla büyük atılım yapmıştı. **Charles van Doren** *Rönesans’ın bir doğum tarihi* varsa onun 20 Temmuz 1304 olduğunu söylüyor; yani, ömrünü klasik uygarlıkların canlandırılmasına ve çevirisine adanmış **Francesco Petrarch**’ın doğum tarihi. Petrarch’ın çabaları, bir dizi öykü ve felsefi deneme içeren *Decameron*’un yazarı **Giovanni Boccaccio** ile karşılaşmasıyla doruğuna ulaşmış ve birlikte bilimsel araştırma ve bilimsel yöntemi temellendirmişlerdi.

Yine de, bu Avrupa merkezli “bilimsel bilgi sanayi devrimine yol açtı” şeklindeki savın ciddi açıkları bulunmaktadır. Birincisi, niye daha erken bir zamanda, Yunan uygarlığında ya da Roma İmparatorluğunun zirve yaptığı dönemde değil de 18. Yüzyılın sonunda gerçekleşti? İkincisi, bu sav, Çin’in bilim ve teknoloji alanında açık ara önde olduğu 4. ya da 5. Yüzyılda niçin bir sanayi devrimine tanık olmadığımız konusunda bütünüyle sessiz kalıyor. Çin’liler Avrupa’dan 1000 yıl önce kağıdı icat etmişti. Çin’li çiftçiler karmaşık tarım aletleri kullanıyor, gemileri gelişmiş hidrolik enerji tekniklerinden yararlanarak nehirlerde yüzüyordu. Ortaçağ Avrupa’sındaki cesur şövalyelerin rüyalarını süsleyen üzengi, veya gübre, veterinerlik ilaçları ve çeşitli bitkiler Çin’de MÖ. 250’den beri kullanılıyordu.

Araplar da ilk bin yıl civarında bilimde ve bilgide önde gidiyordu. İleride oldukları alanlar cebir (bu sözcük Arapça el-cebr'den gelir ve Harezmi'nin MS 825'de yazdığı kitabın adında bulunur) ve astronomi idi. Babil'liler '0'ı MÖ 350 gibi erken bir tarihte icat etmişler ve onluk sayı düzenine giden yolu açmışlardı. Ama 1187 civarında, Selahattin'in yönetiminin en yüksek zamanında, yani üçüncü haçlı seferinin yenilgiye uğratılıp Kudüs'ün tekrar alınmasından sonra İslami toplumların bilgi önderliği ansızın durmuştur. Çinlilerin bilimsel gelişimi de 1400'e kadar hızını kaybetmişti, Avrupa'daysa bilimsel araştırma ve akılcı bir düşünce sistemi için çoğulcu bir ortam oluşmaya başlıyordu.

Çin'de 1400 yıllarında, İslami toplumlarda 1187'den sonra olmayıp da Avrupa'da olan şey neydi? Kanımca sorunun tek ve açık bir yanıtı var:

Akılcı düşüncenin bağımsızlığının yerleşmiş olması, bilimsel kuşkuya uygun hareket etmek, bilimsel araştırmada kılavuz olarak bilimsel yöntem dışında hiçbir şeyi kabul etmemek.

Gazetemizin 1501 sayılılık eki *Cumhuriyet Bilim ve Teknik*, Mustafa Kemal'in "Ben manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım bilim ve akıldır..." sözlerini anımsatırken bu gerçeğin altını çizmekteydi.

CBT'yi yeniden yayında görmeyi diliyoruz...